

तुमच्या उफाळणाऱ्या जीवनाला साजेसे ठाकरसी कापड

स्वच्छंद मजेत हवे तसे मुक्तपणे भटकणाऱ्यांसाठी ठाकरसीचे मोकळे मोकळे वाटणारे सुती कापड अगदी साजेसे असते. पॉप्लिन, लॉन्स, वॉयलस, कॅम्ब्रिक्स - कुठेहि गेलात तरी शोभून दिसते. शहराबाहेर खेड्यापाड्यात रानामाळ भटकत असताना किंवा शहरात प्रतिष्ठितपणे फिरत असताना वापरले तरी उपयुक्त ठरते. ठाकरसीच्या सुती कापडांने थंडावा राहतो नि मोकळे मोकळे निश्चित वाटते. तुमच्या आवडीची प्रिंट्स व रंग जरूर पसंत करा. रानावनातील भटक्या जीवनाची तुम्हाला होस असेल तर त्यासाठी ठाकरसीच्या सुती कापडासारखे दुसरे कापड नाही, अगदी हवे तसे हे कापड आहे. स्वच्छंद भटकतीसाठी मोकळे मोकळे तरल कापड, गाढ्या, फ्रॉक वगैरेचे (ड्रेस मटेरियल) कापड, शर्टिंग व सर्टिंग.

ठाकरसीचे सुती कापड न चुरगळण्याच्या चाचणीला उतरेल असे 'टेबिलाइज्ड' असते आणि आट्ट नये म्हणून 'सॅन्फोराइज्ड' असते.

ठाकरसी ग्रूप ऑफ मिल्स,

क्राऊन * हिन्दुस्थान युनिट नं. १ * हिन्दुस्थान (इंडियन) युनिट नं. २
१६, अपोलो स्ट्रीट, मुंबई - १.

इन्कमटॅक्सची जादा आकारणी बेकायदा ठरली

कु. लता मंगेशकर ह्यांनी आपल्या १९६२-६३, १९६३-६४ आणि १९६४-६५ च्या इन्कमटॅक्स रिटर्न्समध्ये अनुक्रमे १,४३,६५० रु., १,३८,२५१ रु. आणि १,१९,८५० रु. असे व्यावसायिक उत्पन्न दाखविले होते. करदात्रीच्या व्यावसायिक लौकिकाला अनुसरून हे आकडे नव्हते असे इन्कमटॅक्स अधिकाऱ्याचे मत झाले.

मद्रास येथील वासु फिल्मसच्या जागेची इन्कमटॅक्स अधिकाऱ्यांनी झडती घेतली तेव्हा त्यांना काही हिशेबाच्या वहा मिळाल्या. 'भरोसा' ह्या बोलपटातील कु. लताच्या गाण्याबद्दल दिलेल्या रकमांच्या नोंदी एका वहीत होत्या. एकाच दिवशी दोन रकमा दिलेल्या दाखविण्यात आल्या होत्या. एकापुढे 'W' आणि दुसरीपुढे 'B' अशी अक्षरे लिहिलेली होती. वासुदेव फिल्मसच्या मॅनेजिंग पार्टनरने सांगितले की 'W' ह्याचा अर्थ 'White' म्हणजे त्या रकमेची पावती घेतलेली आहे आणि 'B' ह्याचा अर्थ 'Black' म्हणजे त्या रकमेची पावती घेतलेली नाही. पैसे दिल्याचे श्री. वासु मेनन ह्यास प्रत्यक्ष ज्ञान नव्हते आणि लेजर-बुक दाखल करण्यात आलेले नव्हते. करदात्री कु. लता मंगेशकरला काही वेतन काळ्या पैशाच्या स्वरूपात घेण्याची सवयच होती असा सर्वसाधारण निष्कर्ष इन्कमटॅक्स ऑफिसरने काढला आणि तीन वर्षांतील दडवलेले उत्पन्न अनुक्रमे ६०,५५० रु., ७५,००० रु. आणि ७७,००० रु. असले पाहिजे असा अंदाज केला; त्याप्रमाणे कर बसविला. त्याचप्रमाणे असिस्टंट कमिशनर ऑफ इन्कमटॅक्स, फिल्म विभाग, ह्यांनी करदात्रीवर दंड बसविला. कु. लता मंगेशकरने अपेलेट असिस्टंट कमिशनरकडे अपील केले, ते त्याने फेटाळून लावले. तेव्हा करदात्रीने इन्कमटॅक्स अपेलेट ट्रिब्युनलकडे अपील केले. कु. लता मंगेशकरला जेवढी रकम मिळाली त्यापेक्षा जास्त रकम त्यांना मिळाली असली पाहिजे असे मानण्यास जागा नाही, असे अपेलेट ट्रिब्युनलला आढळून आले; त्याने तीनही वर्षांची जादा कर आकारणी आणि दंडाचा हुकूम हे सर्व रद्द ठरविले. इन्कमटॅक्स सात्याने हायकोर्टाकडे कायद्याचा प्रश्न सोपविण्याची

परवानगी अपेलेट ट्रिब्युनलने मागितली ती नाकारण्यात आली. इन्कमटॅक्स सात्याने हायकोर्टात अर्ज करून ट्रिब्युनलने दिलेला हा निवाडा रद्द करण्याची मागणी केली. हायकोर्टाने ती मागणी नाकारली.

बँकेच्या लेजरकीपरला दोन वर्षे सक्तमजुरी

रमेश वासुदेव पंगम हा महाराष्ट्र स्टेट को. बँकेत लेजरकीपर होता. एप्रिल, १९७१ मध्ये त्याने कॅनरा बँकेच्या परेल शाखेत एम. आर. राणे ह्या नावाने एक खाते उघडले, शिव आर्ट प्रिंटिंग ब्यूरोचा एक कोरा चेक चोरला, त्यावर ७,००० रुपयांचा मजकूर लिहून तो चेक एम. आर. राणे ह्या बनावट सात्यात भरला. हा चेक कॅनरा बँकेकडून महाराष्ट्र स्टेट को. बँकेत आल्यावर रमेशने तो नष्ट करून टाकला. चेक परत आला नाही तेव्हा तो पास झाला अशा कल्पनेने कॅनरा बँकेने ती रकम राणेच्या सात्यात जमा केली. नंतर रमेशने कॅनरा बँकेच्या ह्या सात्यातून ६,९०० रु. काढले आणि त्याचा उपयोग स्वतःची देणी भागविण्याकडे केला. जून, १९७१ मध्ये हा गुन्हा उघडकीस आला. मुंबईच्या सेशन्स जज्जाने गुन्हेगार लेजर-कीपरला दोन वर्षे सक्तमजुरी आणि ३,००० रु. दंड अशी शिक्षा ठोठावली.

खोटा चेक कॅश करणारास तीन वर्षे सक्तमजुरी

एका तेल कंपनीने एका फर्मच्या बिला-पोटी क्रॉसड चेकने रु. ५२,२३२.४८ पाठविले. मर्कटाइल बँकेवर काढलेला हा चेक वाटेत गहाळ झाला. चौहानच्या ताब्यात तो आला. त्याने दोघांच्या संगनमताने चेक कॅश करण्याचा डाव रचला. एका कंपनीचे आपण मालक आहोत असे भासवून त्याने माहीम येथील एका बँकेत चालू खाते उघडले. सोटी सही करून चेक ह्या बनावट सात्यात भरला. काही दिवसांनी त्या तिघांनी सात्यातून ५१,००० रु. काढून घेतले. ज्या फर्मला तेल कंपनीने चेक पाठविला होता, तिने तक्रार केल्यानंतर गुन्हा उघडकीस आला. जज्जानी चौहानला दोषी ठरवून तीन वर्षे सक्त मजुरीची शिक्षा दिली; साथीदारांना दोषमुक्त केले.

बँकेतील नोकरीसाठी बँकिंग व बुककीपिंग या विषयांचा आवश्यक व

उपयुक्त अभ्यासक्रम

बँकर्स प्रॅक्टिकल ट्रेनिंग कोर्स

४० वी बँच सोमवार दि. ९ जुलैपासून सुरू होईल.

मुदत :- २ महिने.

वेळ :- सकाळी.

माध्यम :- इंग्रजी व मराठी

डेकन इन्स्टिट्यूट ऑफ कॉमर्स

७१७ बुधवार पेठ, जिजामाता बागेसमोर, पुणे २.

☆ अर्थ ☆

बुधवार, ४ जुलै, १९७३

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे
संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र.

श्रीमंत देशांच्या गटबार्जिस पंतप्रधानांचा विरोध पंतप्रधान श्रीमती इंदिरा गांधी ह्यांनी आपल्या परदेशांच्या दौऱ्यात टोरोंटो येथे कॅनडातील उद्योगपती व व्यापारी ह्यांच्या पुढे भाषण करून असा इशारा दिला की जगातील श्रीमंत देशांनी आपले स्वतंत्र क्लबज स्थापन करणे जगाच्या हिताचे ठरणार नाही. जे देश अविकसित आहेत त्यांच्या अडचणी दूर करण्यासाठी सध्याचे व्यापारी धोरण बदलण्याची आवश्यकता आहे. श्रीमंत देशांनी स्वतःचे गट बनविण्याचे धोरण स्वीकारल्यास अविकसित देशांना कष्टमय जीवन जगावे लागले. त्याचे परिणाम जगाच्या भवितव्यावर फार वाईट होतील. जगातील लोकसंख्येच्या वाढीला आळा घालण्यात आला पाहिजे हे तर खरेच, पण त्याचबरोबर प्रगत समाजातील लोक पुन्हा न मिळणाऱ्या साधनसंपत्तीचा जो भरमसाट वापर करीत आहेत त्यावरही निर्बंध घालण्यात आले पाहिजेत. दारिद्र्याचा प्रश्न आंतरराष्ट्रीय स्वरूपाचा आहे. पुष्कळशा देशांचे दारिद्र्य हे त्यांच्या वासाहतिक पिढ्यवृत्तीचा परिणाम आहे. अविकसित देशांतील माणूस व्यक्तिशः जितकी संपत्ती वापरतो त्याच्या वीसपट संपत्तीचा उपभोग औद्योगिक दृष्ट्या पुढारलेल्या देशांतील व्यक्ती घेत आहेत. काही देशांत औद्योगिक क्रांती आधी झाली. त्याचा फायदा त्यांना मिळत आहे. परंतु ह्या देशांनी जगातील हवा, पाणी आणि इतर संपत्तिसाधने ह्यांच्यावर आपला अग्रहक असल्यासारखे वागावे हे बरोबर आहे काय? राष्ट्रराष्ट्रांत समजुतीचे वातावरण निर्माण करण्याच्या धोरणाला आता पुष्कळांचा पाठिंबा मिळत आहे. परंतु ह्या समजुतीच्या वातावरणाचा उपयोग सत्तेची वाटणी करण्यासाठी होता उपयोगी नाही. मानवी जीवन सुधारण्यासाठी त्याचा उपयोग झाला पाहिजे.

सहकारी बँका छोट्या शेतकऱ्यांना मदत करीत नाहीत रिझर्व्ह बँकेचे कार्यकारी संचालक डॉ. सी. डी. दाते ह्यांनी आंध्र प्रदेशातील कोऑपरेटिव्ह सेंट्रल बँकांच्या प्रतिनिधींसमोर भाषण करताना सहकारी बँकांच्या कामासंबंधी काही परसड विचार व्यक्त केले आहेत. ते म्हणाले की सहकारी बँकांनी छोट्या शेतकऱ्यांच्या कर्जांच्या गरजा भागवाव्या अशी अपेक्षा होती. पण व्यवहारात मात्र ही अपेक्षा खोटी ठरून ह्या बँका मोठ्या जमीनदारांनाच मदत करीत असल्याचे दिसून येते. मोठ्या जमीनदार शेतकऱ्यांचे प्रमाण लोकसंख्येत २५ टक्के

इतकेच आहे. परंतु त्यांच्या मालकीची जमीन मात्र लागवडीयोग्य जमिनीपैकी ७५ टक्के इतकी आहे. रिझर्व्ह बँक सहकारी बँकांच्या धोरणाला उलटी दिशा लावण्याचे प्रयत्न जारीने करीत आहे. छोट्या शेतकऱ्यांना मदत करण्याचे धोरण सहकारी बँकांनी स्वीकारले नाही तर त्यांच्या अस्तित्वाला काही हेतूच राहणार नाही. सहकारी बँका सध्या ज्या पद्धतीने काम करीत आहेत त्याचा विचार करता असे वाटते की छोट्या शेतकऱ्यांना मदत करण्याची इच्छाच त्यांना नाही. काही वेळा तर सहकारी बँकांची चक फसवणूक करण्यात येते. खोटी पिके आणि खोट्या जमिनी दाखवून कर्जे मिळविण्यात येतात. एका विशिष्ट जिल्ह्यात ८० टक्के जमिनीत भाताची लागवड होत असे. त्या जिल्ह्यात भाताच्या पिकासाठी देण्यात आलेल्या कर्जापैकी ८० टक्के कर्ज केळ्याची लागवड करण्यासाठी वापरण्यात आले. दुसऱ्या एका कणकोने उसाची लागवड करण्यासाठी बँकेकडून कर्ज घेतले. पण त्या जिल्ह्यात उसाची लागवड कधीच करण्यात येत नव्हती. अशा प्रकारच्या व्यवहारांनी सहकारी बँकांच्या कार्यक्षमतेविषयी शंका उत्पन्न होतातच पण त्याचबरोबर सर्व सहकारी क्षेत्रावद्दल लोकांच्या मनात नावड उत्पन्न होऊ लागते. त्यांचा परिणाम सहकारी बँकांनाही भोगावा लागतो.

रशिया-अमेरिकेच्या दरम्यान समजुतीचे वातावरण

दुसऱ्या महायुद्धात रशिया व अमेरिका खांद्याला खांदी लावून लढले आणि त्यांनी नाझी जर्मनीचा सपश्ल पराभव केला. पण नंतर मात्र त्यांच्यात गेली २७ वर्षे शीतयुद्ध चालू होते. रशियाच्या कम्युनिस्ट पक्षाचे चिटणीस मि. ब्रेझनेव्ह ह्यांनी आपल्या अमेरिकेच्या भेटीत ह शीतयुद्ध समाप्त झाल्याचे बोलून दाखविले. राजकीय दृष्ट्या दुरावलेले हे देश भौगोलिक दृष्ट्या अगदी जवळ आहेत. अमेरिकेचे अलास्का राज्य रशियाच्या ईशान्य कोपऱ्यापासून हाकेच्या अंतरावर आहे. अलास्काचा प्रदेश अमेरिकेने द्वारकालीन रशियाकडून १८६७ साली विकत घेतलेला आहे. त्याचे क्षेत्रफळ सुमारे ५,८६,४०० चौरस मैल आहे. ह्या प्रदेशासाठी अमेरिकेला त्या वेळी ७२ लाख डॉलर्स म्हणजे दर एकरामागे २ सेंट्स मोजावे लागले. अलास्कात विपुल नैसर्गिक संपत्ती आहे.

तरुणांना लष्करी नौकरीचे आकर्षण वाटत नाही

भारताच्या संरक्षण खात्याच्या प्रशिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांना इंडियन मिलिटरी अॅकॅडमी आणि नॅशनल डिफेंस अॅकॅडमी ह्यांतील जागा भरण्यासाठी पुरेसे लायक उमेदवार मिळू शकत नाहीत म्हणून चिंता वाढू लागली आहे. लष्कर, नौदल व हवाई दल ह्यांमधील नौकऱ्यांचे तरुणांना पुरेसे आकर्षण वाटत नाही म्हणून हा तुटवडा भासत आहे असा खुलासा संरक्षण खात्याच्या प्रवक्त्याने केला आहे. संरक्षण खात्याच्या मानसशास्त्रीय विभागाने ह्यासंबंधी केलेल्या पाहणीवरून हा निष्कर्ष काढण्यात आला आहे. तरुणांना ज्या प्रकारच्या नौकऱ्यांविषयी आकर्षण वाटते त्यांचा क्रम लावला असता लष्करातील नौकऱ्यांच्या आवडीचा क्रमांक १० वा लागला. मोठमोठ्या कंपन्यांतील वरिष्ठ अधिकाऱ्यांच्या जागांसाठी क्रमांक एकचे आकर्षण असल्याचे आढळून आले. आता असे ठरविण्यात आले आहे की जे उमेदवार नौदल आणि हवाईदल ह्यांना लागणाऱ्या पात्रतेपर्यंत पोचले नाहीत त्यांना लष्करात घेण्याचा विचार करण्यात यावा. तरुणांच्या नावडीमागे काही आर्थिक कारणेही असावीत असा अंदाज आहे. कमी उत्पन्नाच्या गटातील लोकांच्या निवड झालेल्या मुलांना दरमहा फक्त ४० रुपये भत्ता सध्या देण्यात येतो. त्यामुळे मुलांचे पालक मुलांना लष्करात घालण्यास उत्सुक नसतात. ह्या भत्त्यात वाढ करण्यात यावी आणि दरमहा ७०० रुपये उत्पन्न असणाऱ्यांच्या मुलांनाही भत्त्याच्या कक्षेत समाविष्ट करावे असे सुचविण्यात येत आहे. ब्रिटनमध्ये संरक्षणविषयक संस्थांत उमेदवाराला प्रवेश मिळाला की त्याचा सर्व खर्च सरकार करीत असते. अशी किंवा तत्सम प्रथा भारतात सुरू करण्यात यावी असेही सांगण्यात येत आहे.

प्राप्तिकर खात्याचा अफाट पसारा

प्रत्यक्ष करांची आकारणी आणि वसुली करणाऱ्या प्राप्तिकर खात्याचा पसारा केवढा मोठा आहे ह्याची सहज कल्पना येण्यासारखी नाही. रेल्वे खाते आणि पोस्ट-टेलिग्राफ खाते सोडले तर त्यांच्या खालोखाल प्राप्तिकर खात्याची संघटना सर्वांत मोठी आहे. केवळ मनुष्यबळाचाच विचार केला तरी खात्याच्या पसऱ्याची थोडीबहुत कल्पना येण्यासारखी आहे. खात्यात ५० प्राप्तिकर कमिशनर्स काम करतात व त्यांना मदत करणाऱ्या असिस्टंट कमिशनर्सची संख्या ४७० आहे. त्याशिवाय ३,००० प्राप्तिकर अधिकारी आणि ३० हजार अराजपत्रित नौकर खात्याच्या पगारपत्रकावर आहेत. पण इतका व्याप असूनही सुमारे २ वर्षांपूर्वीपर्यंत ३३ लाख करात्यांची प्रकरणे हाताळणे खात्याला बरेच जड जात होते. प्रकरणांचा निकाल लवकर लावता यावा म्हणून कराची आकारणी झटपट करण्याची एक योजना अमलात आणली गेली. योजनेप्रमाणे शहरातील ज्या प्राप्तिकरपात्र लोकांची वार्षिक उत्पन्ने ५० हजार रुपयां-

पर्यंत असतील त्यांच्याकडून भरून आलेली माहिती खरी घरून त्यांना प्रत्यक्ष न चोलावता अगर त्यांच्या हिशेबाची पुस्तके न मागवता, ताबडतोब कराची आकारणी करण्यात येऊ लागली. ग्रामीण भागातील करपात्र लोकांसाठी झटपट कर आकारण्यासाठी उत्पन्नाची मर्यादा २५ हजार ठेवण्यात आली होती. देशातील प्राप्तिकराच्या उत्पन्नापैकी ७१ टक्के उत्पन्न एकूण करपात्र लोकांपैकी ११ टक्के लोकांकडून मिळते. त्यांचे वार्षिक उत्पन्न दरसाल १५ हजारांच्या आसपास असते. प्राप्तिकर अधिकाऱ्यांना अशा छोट्या प्रमाणात लक्ष घालावे लागले नाही तर बड्या असामीकडे अधिक लक्ष देता येईल अशी कल्पना होती.

अमेरिकन तरुणांना पौर्वात्य धर्माबद्दल आस्था

अमेरिकेतील डेट्राइट विद्यापीठात धार्मिक अभ्यासशाखेचे प्रमुख असलेले प्रा. ब्यंकटेश्वरन् ह्यांनी अमेरिकेतील तरुणांत होत असलेल्या बदलाबद्दल माहिती सांगितली आहे. डेट्राइट विद्यापीठांत ह्या ज्ञानशाखेचे प्रमुख काम पाहात असलेले ते पहिलेच हिंदू प्राध्यापक आहेत. ते म्हणतात की गेल्या दोन-तीन वर्षांत अमेरिकेतील तरुणांत वेगळ्या दिशेने बदल घडून येत आहे. प्रचलित समाजव्यवस्थेबद्दल अस्वस्थ असणारा अमेरिकन तरुण आतापर्यंत अमली पदार्थांच्या सेवनाकडे झटकन वळत असे. त्यामुळे तो समाजापासून दुरावत चालला होता. पण आता तो वैयक्तिक पातळीवर तत्त्वज्ञानाकडे आकर्षित होऊ लागला आहे. त्याशिवाय निरनिराळ्या प्रकारच्या योगमार्गाकडेही त्याची प्रवृत्ती होऊ लागली आहे. ह्याचा एक परिणाम म्हणून हिप्पी पंथाला काहीशी ओहोटी लागलेली दिसत आहे. अमेरिकेत आता धार्मिक तत्त्वज्ञानाच्या विचक्षक अभ्यासाला शैक्षणिक क्षेत्रात चांगली मान्यता मिळालेली आहे. त्यातही पौर्वात्य धर्माच्या अभ्यासांत जी मानसशास्त्रीय तत्त्वे गोवलेली दिसतात त्यांची त्यांना अधिक जाणीव होऊ लागली आहे. हिंदुधर्मातील आत्म्याची कल्पना अगर बुद्धधर्मातील निर्वाणाची कल्पना त्यांना आता पटू लागलेली आहे. निदान ह्या कल्पनांचा अर्थ जाणून घेण्याची धडपड ते करू लागले आहेत. दहा वर्षांपूर्वी विद्यापीठाच्या धार्मिक ज्ञानशाखेत सर्वजण जेझुइट पंथाचे होते. आता मात्र ह्या ज्ञानशाखेत सर्व धर्मातील मूळ ग्रंथांचा, धार्मिक तत्त्वज्ञानाचा आणि मोठमोठ्या साधुसंतांना आलेल्या अनुभवांचा चिकित्सक अभ्यास करण्याचा समावेश करण्यात आलेला आहे. हिंदुधर्माच्या आधारभूत ग्रंथांतील म्हणजे वेद व उपनिषदे ह्यांतील उतारे विद्यार्थ्यांना शिकविण्यात येतात.

बनावट चहाचा कारखाना—फेरोजपूरपासून काही मैलांवर एका गावी बनावट चहा तयार करण्याचा कारखाना आढळून आला आहे. सध्या चहात थोडीफार भेसळ करून तो बाजारात पाठविण्याचे प्रकार बरेच सापडतात. पण मुदलातच सोटा बनावट चहा बनविण्याचा हा पहिलाच कारखाना असावा.

द्रव्याच्या बॅटरीवरील वैराग्याचा लाउडस्पीकर

पुणे येथील लक्ष्मीरोडवर दर आठवड्याला एखाद्या तरी जुन्या दुकानाचे आधुनिकीकरण होत असते किंवा जुन्या दुकानाच्या जागी नवे दुकान निघत असते. त्यानिमित्त शानदार उद्घाटन-समारंभ आयोजित केले जातात आणि त्यांच्या प्रचंड जाहिराती प्रसिद्ध होतात. अशा समारंभाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून कधी धनिक उद्योगपती तर कधी संन्यासीही असतात. अशाच एका दुकानाचा उद्घाटनसमारंभ एक सुप्रसिद्ध उद्योगपतीच्या अध्यक्षतेखाली एका योगी महाराजांच्या हस्ते साजरा झाला. सर्व तऱ्हेच्या उत्तमोत्तम अपूर्व फॅशन्सच्या साड्यांचे, त्याचप्रमाणे स्लॅक्स, बेलबॉटम्स, लुंगी-कुर्ता, घरारा सूटस्, मिनीमिडीज, इत्यादी तरुणींच्या नव्या पेहरावांचे ते दुकान होते. आकर्षक हेअर स्टाइल्स, मेकअप इत्यादींचीही त्यात व्यवस्था होती. ह्या दुकानाच्या जागेसाठी १,००,००० रुपये तरी पागडी पडली असेल आणि काळ्या पेशांनीच दुकानाची सजावट केलेली असेल. उद्योगपतीने किंवा व्यापाऱ्याने आपल्या अनुयायांना प्रोत्साहन देणे ह्यात काहीच वावगे नाही. परंतु अशा उपक्रमांना अध्यात्मी संन्याशांनी 'अभय असो' असा आशीर्वाद देण्यासाठी समक्ष जावे आणि त्याची भरमसाट जाहिरात होऊ द्यावी, हे कित्येकांना खटकले.

विसंगत वाटणाऱ्या घटना नेहमीच घडत असतात. उदाहरणार्थ, अद्ययावत सुखसाधनांनी समृद्ध घरातही स्वामी परमहंस, स्वामी विवेकानंद, ज्ञानेश्वरमहाराज ह्यांची चित्रे प्रमुख ठिकाणी लावलेली कित्येकदा आढळतात. त्यांच्या साक्षीनेच मद्यपान चालू असते. भिंतीवर लावलेल्या कॅलेंडरांपैकी काहींवर देवादिकांची चित्रे असतात, तर काहींवर उन्मादक, अर्धनग्न तरुणींची चित्रे असतात. कोपण्यातल्या शिवाजीमहाराजांच्या अर्ध-पुतळ्यासोबतच फिल्मी मासिकातील नट्या वाऱ्याने फडफडत असतात. अर्थ, धर्म आणि काम ही सर्व येथे गुण्यागोविंदीने नांदत असतात !

पुरुषार्थाच्या ह्या तीन प्रकारांपैकी अर्थ हा धर्मापेक्षा अधिक इष्ट आणि धर्म हा कामापेक्षा अधिक इष्ट, म्हणून तो आधी प्राप्त करून घ्यावा, असे कौटिल्याने सांगितले आहे. अर्थ की अनर्थ, धर्म की अधर्म, सुख की दुःख ह्यात तिसऱ्यापेक्षा दुसऱ्या-विषयी आणि दुसऱ्यापेक्षा पहिल्याविषयी अगोदर विचार करणे बरे. धर्म व अर्थ ह्यांना विरोध न येईल अशा रीतीने कामाचा उपभोग घ्यावा. धर्म, अर्थ व काम हे तीनही परस्परांवर अवलंबून आहेत. त्यांपैकी एकाचाही अतिरेक झाला तर तो आपला व दुसऱ्या दोघांचाही नाश करतो. धर्म, अर्थ व काम ह्या तिहीतून अर्थ हाच कौटिल्याच्या मते प्रमुख आहे. कारण, धर्म व काम हे संपत्तीवर अवलंबून आहेत.

कौटिल्याचे हे विवेचन घ्यानात घेतले, म्हणजे वैराग्यानंदही संपत्तीला का महत्त्व देतात, हे लक्षात येईल. श्रीमंत लोकच

योग्यांची, साधुसंतांची देखभाल करू शकतात. उद्योगपतींना आणि व्यापाऱ्यांना सुखार्थी लोकांची गिऱ्हाइके हवी असतात; तीच त्यांचे अन्नदाते असतात. वैराग्यानंदांनाही जगण्यासाठी, स्वतःच्या किमान गरजा भागविण्यासाठी धनिकांची आवश्यकता भासतेच. राजे लोक ऋषिमुनींच्या आश्रमांचा प्रतिपाल करीत; 'तपश्चर्येचा षष्ठ भाग देनी, म्हणुनि अविनाशी फलद तेचि होती' असे दुष्यंत राजाने ऋषिमुनींविषयी शाकुंतलात म्हटले आहे. म्हणजे, ही देवधेव असते आणि म्हणूनच आजच्या धनिकांनी आजच्या वैराग्यानंदांच्या सुखसोईकडे पाहिले, तर त्यात नवल नाही. त्यामुळे त्यांना स्वतःला मनःस्वास्थ मिळण्याची किंवा अस्वास्थ्याची तीव्रता कमी होण्याची अपेक्षा असते.

हेच स्वामी महाराज सामान्य जनांना धनलोभाचा त्याग करण्याचे ब्रह्मज्ञान सांगत असतात; धनिकांवर कोरडे ओढून दरिद्री लोकांचे मनोरंजन करतात. पक्काने साणारांचे हाल ऐकताना उपाशी लोक नाही का देहप्रारब्ध विसरून जात ?

'सुखाला संपत्तीची आवश्यकता नाही' असे जीवनाचा झगडा माहीत नसणाराच फक्त म्हणू शकतो. 'जोडोनिया धन उत्तम वेव्हारें, उदास विचारें वेंच करी' ही तुकाराम महाराजांची शिकवण कौटिल्याच्या अर्थवादाशी विसंगत नाही.

सांगली बँकेचे नवे सरव्यवस्थापक श्री. चतुर

दि सांगली बँक लि. चे नवे सरव्यवस्थापक म्हणून श्री. के. डी. चतुर यांनी नुकताच चार्ज घेतला आहे.

श्री. चतुर यांनी १९५६ साली अर्थशास्त्र हा विषय घेऊन पुणे विद्यापीठाची एम. ए. ची पदवी सर्वप्रथम क्रमांकाचे संपादन केली. त्यानंतर लागलीच पंजाब नॅशनल बँकेमध्ये व्यवस्थापकीय श्रेणीमध्ये नेमणूक होण्याचा बहुमान त्यांना मिळाला व त्यानुसार त्यांना या बँकेच्या नासिक रोड, पुणे कॅम्प व सोदाद सर्कल, दादर-भुंबई या शाखांमध्ये शाखाप्रमुख म्हणून काम करण्याची संधी मिळाली. त्यानंतर १९७२ च्या डिसेंबर-मध्ये त्यांना या बँकेचे विभागीय व्यवस्थापक म्हणून बदती मिळाली व त्यांनी या पदावर मिरत येथे काम करीत असताना उत्तर प्रदेशातील सहा जिल्हांमध्ये समाविष्ट असलेल्या चव्वे-चाळीस शाखांचे नेतृत्व केले.

श्री. चतुर यांची शैक्षणिक क्षेत्रामध्ये सतत पहिल्या श्रेणीमध्ये गणना होती आणि त्याच वेळी त्यांनी इतर क्षेत्रांमध्ये भाग घेतला होता.

पुणे बँकिंगच्या क्षेत्रामध्ये पदार्पण केल्यानंतर त्यांनी ज्या विभागांमध्ये निरनिराळ्या जागांवर काम केले तेथे त्या विभागांचा आर्थिक व इतर बाबतीत सर्वांगीण विकास व्हावा यासाठी श्री. चतुर सतत कार्यरत राहिले आहेत. आता ते २ जून १९७३ पासून सांगली बँक लिमिटेडचे जनरल मॅनेजर म्हणून काम पाहात आहेत.

मद्रास कसोटी सामन्याला २७ लाखांचे उत्पन्न
 गेल्या जानेवारीत भारत आणि इंग्लंड ह्यांच्यात मद्रास येथे
 एक क्रिकेटचा कसोटी सामना खेळण्यात आला. ह्या सामन्याच्या
 तिकिटविक्रीच्या पोटी २७ लाख रुपयांचे उत्पन्न मिळाले.
 आजपर्यंत कोठल्याही कसोटी सामन्याला एवढे उत्पन्न झाल्याचा
 दाखला नाही. खर्च वजा जाता तामीळनाडू क्रिकेट
 असोसिएशनला १८ लाख रुपये निव्वळ नफा झाला अशी
 माहिती संघटनेच्या चिटणिसांनी सांगितली. निव्वळ नफ्याचा
 हा भारतामधील उच्चांकच आहे. ५ दिवसांचा हा कसोटी सामना
 पाहण्यासाठी रोज सरासरी ४७ हजार प्रेक्षक हजर राहात होते.
 सामना झालेल्या चेपॉक स्टेडिअमचे काम ऑक्टोबरमध्ये पूर्ण
 होईल. पश्चिमेकडील प्रेक्षागाराचे काम आता ताबडतोब हाती
 घेण्यात येणार आहे. आतापर्यंत स्टेडिअमसाठी ६० लाख रुपये
 खर्च झाले आहेत. खर्चाचा अंदाज ९० लाखाचा आहे.

व्हाइसरॉयच्या डायरीतील हेरगिरीचे प्रकरण
 ब्रिटनमधील वृत्तपत्रांतून सध्या 'दि व्हाइसरॉयज जर्नल' ह्या
 दैनंदिनीतील काही उतारे प्रसिद्ध होत आहेत व पुस्तकावर
 अभिप्रायही देण्यात येत आहेत. ह्या उताऱ्यांतून भारतात
 सत्तांतर होण्याच्या काळाच्या काही घडामोडी प्रथमच प्रकाशात
 येत आहेत. व्हाइसरॉय फील्ड मार्शल वॅव्हेल ह्यांच्या ह्या रोज-
 निशीत हेरगिरीच्या एका प्रकरणाची हकीकत दिली आहे.
 व्हाइसरॉयचे खाजगी चिटणीस म्हणून सर जॉर्ज अँबेल नावाचे
 अधिकारी काम करीत असत. त्यांच्या हातासाठी एक हिंदी
 लघुलेखक होता. ह्या लघुलेखकाने गुप्त पत्रांच्या नकला
 पं. नेहरूंना पुरविण्याचे काम चालविलेले होते पं. नेहरू ही पत्रे
 सर स्ट्रॅफर्ड क्रिप्स ह्यांना दाखवून व्हाइसरॉय साहेबांचे खाजगी
 राजमंडळ काँग्रेसच्या विरुद्ध असल्याचे पटवून देण्याचा प्रयत्न
 करीत. ह्या प्रकरणाची माहिती लॉर्ड वॅव्हेल ह्यांना त्यांच्या
 बढतफौजंतर सत्तांतर होण्यापूर्वी ५ महिने आधी झाली.

पाकिस्तानांत बीभत्स चित्रपटांची चलती

पाकिस्तान हे एक आदर्श इस्लामी राष्ट्र बनविण्याचे ध्येय
 तेथील राज्यकर्त्यांनी ठेवले आहे. व्यवहारात मात्र ह्या ध्येयाच्या
 अगदी उलट प्रकार चित्रसृष्टीत घडत आहेत. लाहोर व कराची
 येथील चित्रपटगृहांत मामुली चित्रपटांच्या जाहिराती करून
 प्रत्यक्ष मात्र बीभत्स व पिसाट लैंगिक दृश्ये दाखविणारे परदेशी
 चित्रपट रात्री दाखविले जात असतात. प्रेक्षकांना ही अंदरुकी बात
 माहीत असते. कराचीतील नागरिकांचे असे म्हणणे आहे की हे
 प्रकार पोलिसांच्या डोळेझाकीच्या मदतीने चालत आहेत. अशा
 चित्रपटगृहांविरुद्ध कडक उपाय योजण्याबाबत प्रे. भुतो ह्यांनी
 काही दिवसांपूर्वी राज्यसरकारांना सूचना पाठविल्या होत्या. पण
 राज्यांची सरकारी यंत्रणा त्याबाबत काही हालचाल करीत नाही.
 पाकिस्तानचे माहितीमंत्री म्हणतात की नियमी लोकमतानेच
 ह्या चित्रपट प्रदर्शकांना आळा घालता येईल.

BANK TO BANK...

THE BELGAUM BANK LIMITED

(SCHEDULED BANK)

Regd. & Head Office : 659-60, Raviwar Peth,
 BELGAUM

Invest in our " Family Benefit
 Deposit Scheme " and earn Monthly
 Interest as a Pension - Enquire at any
 of our 42 Branches - Our Bombay Office
 at Mandvi, Bombay - 9. & Bangalore
 Office at 61, Chowdeshwari Temple
 Street, Bangalore - 2.

OUR MOTTO IS SERVICE
 AND WE REALLY SERVE.

S. Y. KAMAT,
 General Manager.

व्यवस्थापनातील समस्या (१०)

आंधळं दळतंय !

(सु. वि. मेहेंदळे, बी. ई., एम. बी. ए-)

मे. व्हरायटी प्रॉडक्टस् लि. या कंपनीचे कार्यकारी संचालक श्री. मर्चंट यांनी आपल्या सर्व वरिष्ठ अधिकार्यांची एक महत्त्वाची सभा बोलावली. या सभेत ते म्हणाले, "आपल्या व्हरायटी कंपनीचा गेल्या वर्षीचा ऑडिट झालेला ताळेबंद नुकताच माझ्या हाती आला आहे. तो वाचून मला घकाच बसला आहे. माझ्या समजुतीप्रमाणे आपला एकंदर उपक्रम भरभराटीस येत होता. १५ वर्षापूर्वीच सुरू केलेली आपली कंपनी १० लाख रु. वरून १० कोटी रु. ची वार्षिक उलाढाल करू शकली, तसेच ५ लाख रु. भागभांडवलावरून आपण २ कोटी रु. चे भागभांडवल वाढवले. दर वर्षाआड आपण एकेक नवीन प्रॉजेक्ट सुरू केला व आज आपण विविध प्रकारचे १५ उत्पादन विभाग चालवितो. भारतातील तसेच परदेशातील विविध प्रकारच्या कारखान्यांना तसेच गिन्हाइकांना लागणारा माल आपण करतो. 'व्हरायटीचा' माल म्हणजे दर्जेदार उत्पादन समजले जाते. आपल्या सर्व नव्या योजनांना सरकारी मंजूरी तसेच बँकांचे कर्ज उपलब्ध होते. पण धंदा म्हणजे चॅरिटी नव्हे. नफा नसेल तर धंदा-उद्योग उभारायचा कशासाठी? ही सर्व मेहनत आकर्षक नफा नसेल तर व्यर्थ आहे. भागभांडवलाचे २ कोटी रु. जर निव्वळ १२% व्याजाने ठेवले तर आपल्या भागधारकांना वार्षिक २४ लाख रु. करपूर्व उत्पन्न झाले असते. पण एवढा प्रपंच करून, ३ कोटी रु. उलाढाल करून, आमचे हाती फक्त १० लाख रु. करपूर्व उरले आहेत. कर दिल्यावर तर ५ लाख रु.ही राहात नाहीत. हा नफा उलाढालीच्या अवघा १% व भागभांडवलाच्या ५% आहे. इतक्या अल्प नफ्याच्या प्रमाणामुळे आपले भागही बाजारात अपेक्षितक्या दराने विकले जात नाहीत. आंधळं दळतंय आणि कुत्रं पीठ खातंय, असंच होत असावं. इतक्या कमी नफ्याचे प्रॉजेक्टस् आम्ही नक्कीच अपेक्षिले नव्हते. हिशेबाचे कामात लपवाळपवी मला पसंत नाही हे आपण जाणताच. विक्रीचे किंवा नफ्याचे प्रमाण फुगवून भागधारकांची म्हणजे आमची स्वतःचीच फसवणूक करणे मला मान्य नाही. तेव्हा माझे तुम्हा सर्वांना आवाहन आहे की ही परिस्थिती अशीच न घसरता कंपनीला सांगण्यासारखा नफा होईल यासाठी काय करायचे त्यावर सर्वांनी विचार करावा, चर्चा करावी व प्रत्यक्ष कुतीला प्रारंभ करावा.

"आपले नवे बजेट मॅनेजर, श्री. काटकर हे यासंबंधी काही सूचना मांडतील त्यांचाही विचार करावा. मला त्यांच्या सूचना स्वीकाराव्या असे वाटते पण जर कोणाचे काही मतभेद, शंका

असतील तर जरूर मांडाव्या. मात्र विरोधासाठी विरोध असू नये. तसा विरोध मला मान्य होणार नाही."

यावर श्री. काटकर यांनी गेल्या ५ वर्षांतील प्रत्येक विभागात किती उत्पादन झाले? प्रत्यक्ष खर्चाचे प्रमाण कसे होते? अप्रत्यक्ष खर्च त्या त्या विभागांनी किती प्रमाणात भागवले? नफ्याच्या व नुकसानीच्या बाबी कोणत्या होत्या? यासंबंधी आकडेवारी व आलेखाद्वारे निवेदन केले. यासाठी लागणारी माहिती ही संबंधित विभागांकडून वेळोवेळी संचालकांकडे आलेली होती. तेव्हा यात हेतुपुरस्सर कोणाला पक्षपात अथवा अन्याय नव्हता.

नंतर त्यांनी कंपनीचे जे १५ उत्पादन विभाग होते त्यांपैकी प्रत्येक विभागाशी स्पर्धा करणाऱ्या ज्या कंपनी होत्या त्यांची आकडेवारी व नफ्याची विक्रीशी तसेच भांडवलाशी टक्केवारी दाखवून दिली. व्हरायटीत वस्तूंच्या निवडीला, उत्पादनाला महत्त्व दिले जाते. पण नफ्याकडे कसे दुर्लक्ष होते हे पटवून दिले. श्री. काटकर पुढे म्हणाले, "विक्री खाते जोरदार विक्री वाढवते, जाहिरातखाते नवीन नवीन जाहिराती प्रसिद्ध करते. उत्पादनाचे आकडे वाढत आहेत पण त्याचबरोबर उत्पादनाचा व इतर खर्च वाढत आहे याविषयी मात्र एकंदरीत बेफिकिरीची वृत्ति दिसते. आता तर बोनस हा सुद्धा सरकारने सक्तीचा केला आहे. त्यामुळे नफा नसला तरीही व्यक्तिगत कोणाचे फारसे नुकसान होत नाही. यासाठी खर्चाविषयी सर्वांनी जागरूक राहावे म्हणून आम्ही प्रत्येक विभागाचे वार्षिक, तसेच मासिक बजेट केले आहे. प्रत्येक विभागाकडे कंपनीने दिलेली अचल (Fixed) व चल (current) भांडवल गुंतवणूक किती आहे याची माहिती जमा केली आहे व त्या त्या विभागात या भांडवलावर किती टक्के नफा अपेक्षित आहे हे निश्चित केले आहे. याप्रमाणे वेगवेगळ्या विभागात त्या त्या भांडवलावर १०% ते ३५% नफा करानंतर मिळावयास हवा. या हिशोबाचे कागद सर्वांना वाटण्यात येतील. त्यावर विचार करून आपण दोन दिवसांनी पुन्हा जमूया. मध्यंतरी माझी मदत लागल्यास निःसंकोच मला भेटावे. मी आपल्या शंकांचे निरसन करू शकेन."

यानंतर दोन दिवस सर्व विभागप्रमुख कागदपेन्सिली घेऊन उलटसुलट आकडेमोड करीत होते. बहुतेक सर्वजण श्री. काटकरांना भेटूनही गेले.

दोन दिवसानंतरच्या सभेला सर्वजण वार्षिक परीक्षेला यावे तशा तयारीने आले. प्रत्येकाजवळ फायलींचा ढीग होता. प्रथम प्रत्येकाने श्री. काटकर यांनी जिथे चुकीचे आकडे किंवा अंदाज धरले होते ते निदर्शनास आणून दिले. पण 'भांडवलावर अपेक्षित नफा' या तत्वाला कोणाचाच विरोध नव्हता. नफ्याच्या प्रमाणास मात्र बऱ्याच जणांचा आक्षेप होता. एका जुन्या अधिकार्याने तर 'श्री. काटकर यांनी माझे खुर्चीवर बसावे व एक वर्षात हा ३०% नफा मिळवावा, मी आपणहून राजीनामा देईन' असे भावनेच्या भरत सांगितले.

यावर श्री. मर्चंट यांनी विधायक सूचना मांडण्यास आवाहन केले. प्रत्येकाने आपापल्या विभागाचे नफ्याचे प्रमाण वाढण्यासाठी काय करता येईल ते थोडक्यात सांगितले. ही चर्चा जवळजवळ ४ तास चालूनही अपुरी राहिली व पुन्हा दुसऱ्या दिवशी यावर ३ तास चर्चा झाली. आलेल्या काही महत्त्वाच्या सूचनांचा गोषवारा येथे दिला आहे.

१. भांडवलाशी नफ्याची सांगड घातल्याने आपल्या खात्यातील भांडवल कमी कसे करता येईल यावर प्रत्येकाने योजना दिली. उदा. "ते नवे मशीन २ लाख रु. चे आहे व त्यावर ताशी ५०० नग होतात. पण आमचे बजेट दिवसाला २,००० नगांचेच असल्याने आम्हांला एवढे ऑटोमॅटिक मशीन नको. ४०,००० रु. चे मशीन चालेल." सारांश, वापरात नसलेली मशीनची उत्पादनक्षमता सर्वांच्या ध्यानात आली व उगाच नव्या मशीनचा हव्यास परवडणार नाही हे त्यांना पटले.

खात्यात पडून राहिलेला माल हाही भांडवलात धरला जाणार असल्याने खात्यातील मालाचे साठे कमी करण्याच्या योजना आल्या. त्यायोगे कंपनीच्या खेळत्या भांडवलाची गरज जवळजवळ २० लाख रु. कमी झाली.

२. मनुष्यबळाचा खर्च महागाईबरोबर वाढत असल्याने कमी माणसांत अधिक उत्पादन कसे करता येईल याच्या योजना आल्या. व्हरायटीचे कामगारांना सरासरी वेतन रु. ४००/- द. म. होते. तेव्हा एक कामगार म्हणजे सरासरी ५,००० रु. चा खर्च; हा भांडवलाच्या प्रमाणात वाढू नये म्हणून हलक्या कामासाठी शक्य तेथे सोप्या सोप्या यंत्रांची मागणी आली. काही गोष्टी बाहेरून लघुउद्योगांकडून किंवा इतर व्यवसायांकडून करवून घेणे स्वस्त वाटू लागले. ओव्हरटायमचा वापर अगदी आवश्यक तेव्हाच करण्याचे ठरले. ज्या सेवांची तितकी गरज नव्हती त्या आम्हांला नकोत व त्यांचा खर्च आमचे विभागावर नको अशी आग्रहाची मागणी आली. या सर्वांचा परिणाम म्हणजे कामगार वेतनात वार्षिक ५ लाख रु. व उत्पादनासंबंधित अप्रत्यक्ष खर्चात १० लाख रु. बचत होऊ शकली.

३. विक्री खात्याने नेहमीच्या ५०% खर्चात जाहिरातीचे बजेट बसवले. काही ठिकाणी विक्रीचे दर वाढवण्याचा निर्णय घेतला.

४. कंपनीच्या मॅटेनन्स खात्याकडून निश्चित स्वरूपाच्या कामाची मागणी झाली व जे जॉब केवळ मशीन्स आहेत, सुतार-गवंडी आहेत म्हणून करवून घेतले जात होते, त्यांचा खर्च त्या त्या विभागावर पडणार असल्याने अनावश्यक कामे टाळली गेली किंवा थोडे पैसे देऊन पण बाहेरून करून घेण्यात आली. त्याचा हिशेब मिळाला.

५. कमी लाभाचे उपक्रम सोडून देण्यात आले व काही विभागांत उत्पादन वाढले.

६. कंपनीत अनावश्यक पण पडून राहिलेली मशीनरी व माल बाजारभावाने विकून जवळ जवळ ४० लाख रु. वसूल झाले.

७. कंपनीची स्वरेदी अधिक किफायतशीर कशी होईल याच्या योजना झाल्या. वर्ष अखेरस कंपनीची उलाढाल पुन्हा जवळ जवळ १० कोटी रु.चे झाली पण करपूर्व नफा १० लाख रु. वरून ७० लाख रु. वर झाला. हा नफा २ कोटी रु. भाग-भांडवलावर ३५% झाला व यापुढील वर्षी याहून चांगली प्रगती होण्याची आशा निर्माण झाली. 'भांडवलावर अपेक्षित नफा' या सूत्राचा लोकांच्या विचारशक्तीस, कर्तबगारीस चालना देणारा मूलमंत्र म्हणून बहुतेक सर्व उद्योगांत वापर करण्यासारखा आहे. आजचे मोठमोठे सरकारी किंवा संयुक्त क्षेत्रांतील प्रकल्प तोड्यातून नफ्याकडे नेण्यास या सूत्राचा उपयोग करता येणार नाही का ?

शेतीच्या जुन्या पद्धतीकडे वळलेला प्रगतिशील शेतकरी

शेतीचे यांत्रिकीकरण करून उत्पादन वाढविण्याच्या ह्या जमान्यात उत्तरप्रदेशातील एका प्रगतिशील शेतकऱ्याने जुन्या पद्धतीने शेती करून आपल्या व्यापाची व्याप्ती वाढल्याचा दावा केला आहे. ह्या शेतकऱ्याने आपली यांत्रिक अवजारे विकून टाकली आणि परंपरागत जुन्या पद्धतीने आपली जमीन कसण्यास प्रारंभ केला. त्याबद्दल पश्चात्ताप करण्याची पाळी त्याला आली नाही. १९६४ साली त्याने बैलांच्या साहाय्याने मशागत करण्यास सुरुवात केली. यांत्रिक अवजारांत वारंवार होणारा विघाड, तो दुरुस्त करण्यास लागणारा विलंब, जळणाऱ्या तेलाकरिता करावी लागणारी धडपड, इत्यादी प्रकारांनी तो कंटाळून गेला होता. त्यांचे नाव मि. बाली असे असून ते ७४ वर्षांचे आहेत. त्यांच्या शेताच्या भोवताली मात्र अजूनही यांत्रिक पद्धतीने चालविलेली शेतीच आहे. १९५० साली इतर अनेक शेतकऱ्यांप्रमाणे त्यांनी उत्तरप्रदेशातील तराई भागातील ओसाड जमीन लागवडीसाठी आणण्यास प्रारंभ केला. त्या वेळी त्यांनी ट्रॅक्टरस आणि इतर अवजारे वापरून जमिनीचा एक मोठा तुकडा लागवडीयोग्य केला. १९६४ साली त्यांच्याजवळ १३ ट्रॅक्टरस होते. ते विकून टाकून त्यांनी बैलांच्या ४७ जोड्या पैदा केल्या. आता त्यांना अवजारांच्या दुरुस्तीची डोकेदुखी होत नाही. त्याचप्रमाणे खतासाठीही वणवण फिरावे लागत नाही. शिवाय आपल्या शेतावर त्यांनी शेकडो मजुरांना कामही दिले आहे. मि. बाली ह्यांच्या म्हणण्याचा पडताळा पाहण्यासाठी भारतामधील व परदेशी शेतीतज्ज्ञ ह्यांनी त्यांच्या शेताला भेटी दिल्या आहेत. पंतनगर विद्यापीठातील दोषा तज्ज्ञांनी त्यांच्या शेतीवर जाऊन त्यांच्या उत्पादनतंत्राचा तपशीलवार अभ्यास केला आहे.

पंजाबातही हरितक्रांतीचा फायदा बऱ्या शेतकऱ्यांनाच

हिंदमध्ये ब्रिटिश राजवट असताना पंजाबचा उल्लेख तलवार धारण करणारा अथवा भारताचा सड्गहस्त असा करण्याची पद्धत पडली होती. स्वातंत्र्योत्तर काळात पंजाबने धनधान्य समृद्ध असा प्रदेश असल्याची सार्थ क्रीती मिळविली आहे. सरकारने गव्हाचा ठोक व्यापार हाती घेतल्यानंतर राज्यनिहाय गव्हाची खरेदीची जी उद्दिष्टे ठरवून दिली आहेत त्यांतील पंजाबचे उद्दिष्ट अर्धेअधिक आताच साध्य झाले आहे. त्या राज्यातील हरितक्रांतीमुळे अन्नधान्याच्या उत्पादनात विपुल वाढ झाली हे खरे. पण ह्या क्रांतीचा फायदा महाराष्ट्रातील बऱ्या शेतकऱ्यांप्रमाणेच तेथील बऱ्या शेतकऱ्यांनीच मिळविला आहे. सधन पंजाबात आजही ग्रामीण भागांतील लोकसंख्येपैकी ४३-५ टक्के लोक अतीव दारिद्र्यातच जीवन कंठीत आहेत. त्यांपैकी बहुतेक शेतमजूर असून शेतीवर राबणाऱ्या लोकांत त्यांची संख्या २० टक्के आहे. हरिजनांचा भरण बराच आहे. प्रगतिशील शेतीच्या तंत्राची व हरितक्रांतीची फळे समाजाच्या सालच्या थरापर्यंत पोचलेली नाहीत किंवा राज्याच्या सर्व भागांतील लोकांनाही त्याची ओळख झालेली नाही. शेतीच्या नव्या तंत्राचा उपयोग करून घेण्यासाठी प्रथम बरीच भांडवल गुंतवणूक करावी लागते. ती करण्याइतका पैसा फक्त श्रीमंत व ऐपतदार शेतकऱ्यांनाच उभारणे शक्य आहे. उलट, छोटे शेतकरी हे कसेबसे जगणारे असल्यामुळे त्यांना नलिकाविहिरी सोदणे सुद्धा शक्य झालेले नाही. त्यामुळे ग्रामीण भागांतील मोठ्या शेतकऱ्यांच्या व छोट्या शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नातील तफावत कमी तर झालेली नाहीच, उलट ती वाढली असल्याचे दिसून येते. रोजगारीत वाढ झाली असली तरी शेतमजुरांपैकी अनेकजण हलाखीच्या स्थितीतच जगत आहेत.

पूर्व युरोपीय देशांशी होणारा भारताचा व्यापार

ब्रिटन-अमेरिकेसारख्या पाश्चात्य देशांशी व्यापार करताना भारताला परदेशीय चलनाचा विचार करावा लागतो. कारण औद्योगिक दृष्ट्या प्रगत असलेल्या ह्या देशांकडून भारताला अनेक प्रकारच्या मालाची आयात करावी लागते, आणि त्यासाठी परदेशीय चलनात किंमत चुकती करावी लागते. परदेशीय चलनाचा तुटवडा नेहमीच असल्याने अशा व्यापारावर बंधने पडतात. म्हणून आयातीच्या किमती रुपयाच्या चलनात घेणाऱ्या अगर वस्तूच्या ऐनजिनसी बदलाच्या मार्गाने व्यापार करणाऱ्या पूर्व युरोपीय देशांशी भारताने व्यापार सुरू केला. पूर्व युरोपीय देश रशियाच्या कक्षेत असल्याने पश्चिम युरोपीय देशांशी त्याचा व्यापार मोठ्या प्रमाणावर होत नसे. आता मात्र परिस्थिती बदलत चालली आहे. रशियाने अमेरिकेशी व पश्चिम युरोपशी जुळते घेण्याचे धोरण स्वीकारल्यामुळे उभयतात पूर्वापेक्षा अधिक प्रमाणात व्यापार होऊ लागला आहे. ह्याचा परिणाम भारताच्या पूर्व युरोपीय देशांशी होणाऱ्या व्यापारावर होणे

अपरिहार्यच होते. रशियाच्या धोरणात झालेल्या बदलापूर्वीही पूर्व युरोप पश्चिम युरोपशी अधिक प्रमाणात व्यापार करू लागला होताच. पूर्व युरोपीय देशांशी भारताबरोबर जोडलेले व्यापारी संबंध त्या त्या वेळच्या राजकीय परिस्थितीतून उद्भवलेले होते असा याचा अर्थ आहे. भारताच्या काही मालांची पूर्व युरोपीय देशांना खरोखरीच गरज होती असे मानता येणार नाही. भारतामधील मध्यम प्रतीच्या एंजिनिअरिंगच्या मालाची मागणी पूर्व युरोपातील देश करीत असत. आता हाच माल ते देश पश्चिम युरोपातील देशांकडून घेऊ लागले आहेत. पश्चिम युरोपीय देश नजीक असल्यामुळे त्यांना असे करणे सोयीचे आहे.

चीन-पाकिस्तान-इराणची युती धोकादायक

चीन-पाकिस्तान आणि इराण ह्यांची अलीकडे युती झाली आहे. त्यामुळे आशियातील शांततेला आणि स्थैर्याला धोका उत्पन्न झाला आहे असे मत जाणकारांनी व्यक्त केले आहे. भारतीय उपखंडात शांततेचे वातावरण निर्माण करण्याच्या प्रयत्नासही त्यामुळे अडथळे निर्माण होणार आहेत. पाकिस्तान व इराण ह्या देशांना भेट देऊन चीनचे परराष्ट्रमंत्री नुकतेच स्वदेशी परतले आहेत. त्यांच्या भेटीसंबंधीचा तपशील जाहीर होणे शक्य नसले तरी बारा कोणत्या दिशेने वाहात आहे त्याची कल्पना येऊ लागली आहे. इराणला अमेरिकेने शस्त्रास्त्राची जी प्रचंड मदत देऊ केली आहे तिला चीनच्या परराष्ट्रमंत्र्यांनी पाठिंबा दिला आहे. वास्तविक ही घटना पश्चिम आशियातील शांततेला सुरंग लावणारी आहे. परंतु चीनच्या परराष्ट्रमंत्र्यांनी रशियाच्या हिंदी महासागरातील प्रवेशाला पायबंद घालण्याच्या दृष्टीने तिचे समर्थन केले आहे. याच चालीवर त्यांनी पाकिस्तानच्या अध्यक्षानाही पाठिंबा दिला आहे. भारतीय उपखंडातील सर्व देशांशी मैत्रीचे संबंध प्रस्थापित करण्याची चीनची तयारी आहे असे विधान त्यांनी केले असले तरी त्या विधानाला व्यवहारात फारसा अर्थ दिला जात नाही. कारण, त्यांनी चीन-हिंदसंबंधाविषयी चकार शब्दही काढलेला नाही. अशा परिस्थितीत भारतीय उपखंडातील लष्करी सत्तासमतोल बिघडण्याचा आणि परिस्थिती धुमसत राहून स्फोट होण्याची शक्यता नजरेआड करता येत नाही. ह्या सर्वांचा परिणाम म्हणजे भारताला स्वरक्षणासाठी तयारीत राहिले पाहिजे आणि प्रसंगी विकासकार्याला मुरड घालून संरक्षणविषयक खर्चाला प्राधान्य दिले पाहिजे.

सर्वांत जास्त उत्पन्न देणारे रेल्वे स्टेशन—हिंदी रेल्वे मार्गावरील सर्वांत जास्त उत्पन्न देणारे स्टेशन म्हणून बडोद्या-जवळील बाजवा स्टेशन प्रसिद्धी पावले आहे. कोयाली तेलशुद्धी कारखान्यातून बाहेर पाठविण्यात येणाऱ्या पेट्रोलजन्य पदार्थांमुळे हे उत्पन्न मिळते. स्टेशनचे वार्षिक उत्पन्न १२ कोटी रुपयांचे आहे.

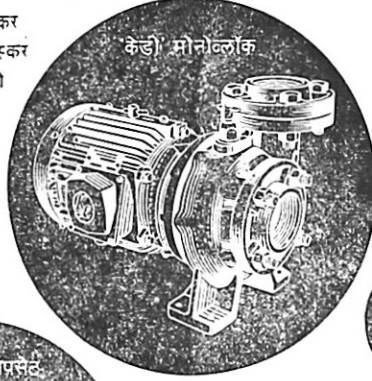
शेतकऱ्याच्या समृद्धीतील विश्वसनीय सहकारी

शेतीला मनाजोगा पाणीपुरवठा करण्यासाठी शेततात किलोस्कर पंपसेट बसविला की भरघोस पीक पदरात पडणारच किलोस्कर पंप विनासायास दीर्घकाल काम देतो. तो चालविण्यास कमी खर्च येतो आणि म्हणून त्याची किंमत लवकर वसूल होते किलोस्कर आसिआ स्टार्टर पंपसेटचे खात्रीपूर्वक रक्षण करतात. आणि म्हणूनच जाणते शेतकरी किलोस्कर पंपसेटची निवड करतात

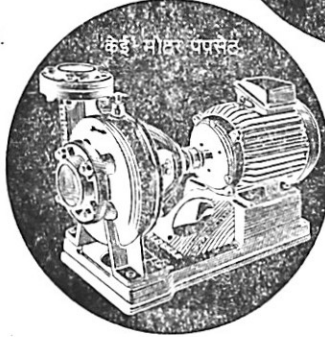
वैशिष्ट्ये :

- चालविण्यास सुलभ • विजेचा खर्च कमी
- मजबूत बांधणी म्हणून दुरुस्तीचा खर्च कमी
- सुटे भाग त्वरित उपलब्ध
- विक्रीपूर्व व विक्रीनंतरची सेवा.

केडी मोनोब्लॉक

केडी मोटर पंपसेट

किलोस्कर-आसिआ
स्टार्टर

अधिक माहितीसाठी लिहा—
किलोस्कर ब्रदर्स लिमिटेड
उद्योग भवन, टिळक रोड, पुणे-२.

हे पत्र पुणे, पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात, या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधिवास' ८२३ शिवाजीनगर (पे. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४११००४, येथे प्रसिद्ध केले. (वार्षिक वर्गणी रु. ६)